

Наталія ЛІВИЦЬКА-ХОЛОДНА

УДК 821.161.2.

МОСІВКА

(розділ із нарису)

Величезний дім у Мосівці був залитий яскравим світлом. З розчинених вікон чути було музику; шування ніг по паркету, вкритому танцюючими парами, голоси, сміх. Душний вечір вигнав гостей у сад; вибагливо вдягнені пані обмахувались майстерними віялами. Говорили по-французькому, поросійському. І тільки зрідка чути було кілька українських слів. Серед модних фраків часом з'являвся хтось в українському вбранні. Багато було облич з довгими вусами, що звисали вниз. Помосковлені дідичі думали цим показати свою любов до України.

У дідички Вільхівської був черговий бал. Двір її славився на всю Україну своїм багатством і забавами. Його називали українським Версалем. Сюди заїжджалися дідичі з Полтавської, Чернігівської та Київської губерній.

Двісті людей легко й вигідно поміщалися в її просторому домі. Багатьох гостей вона навіть не знала. На її прийняттях і балах були наймодніші сукні, найновіші танці і найсвіжіші сплітки.

Танцювали у величезній залі з старовинними меблями. Танцювали звичайно до ранку. В сусідніх сальонах грали в карти. Любила грати й сама Вільхівська. Але останніми часами вона майже осліпла, і тому могла тільки сидіти коло грачів та прислухуватись до знайомих вигуків та суперечок.

Було вже досить пізно, коли між гостями пройшла чутка, що приїхав Шевченко.

– Кобзар приїхав!.. – гукали навколо.

Йому зробили урочисту зустріч. Дехто з тих, що захоплювались, не знали ні одного рядка з його віршів. Але вони підлягали загальному настроєві: Шевченко був у моді. Веселе товариство підняло радісний галас. Шевченко був для них чимсь новим, цікавим, людиною з другого нижчого світу, що раптом завоював собі право бути рівним з ними.

Але пройшли ті часи, коли Шевченко п'янів від волі й успіхів і сам ішов за модою та вистроювався в шикарні костюми. Тепер він споважнів і не завжди слухався наказів світського життя. Він дозволяв собі одягатись так, як йому подобалось. Влітку він звичайно носив ясний вільний піджак, а взимку перев'язував шию широким червоним шалем, щоб не застудитися. Проте, не впадаючи в невільництво моди, не підлягаючи світським умовностям, Шевченко все ж був тепер людиною наскрізь культурною і навіть світською, і йому не справляло труднощів обертатись у колах найвищої аристократії.

Він не вмів говорити компліменти паням, але вмів жартувати і оповідати такі цікаві речі, що вони, навіть наймолодші з них, воліли його товариство, ніж товариство випещених і нудних аристократів.

І цього вечора Шевченко був центром уваги. Його оточила молодь, тягали його з кімнати до кімнати, просили читати вірші, хвалили його книжки.

Але в цьому блискучому товаристві Тарас не міг бути щасливим. Він почував себе самотнім. Небагато було в нього друзів серед цього помосковленого панства. Нащо їм його вірші, його «думи»? Він блукав серед них, як на якомусь видовищі.

Були й такі що ляjali поезію взагалі. Якийсь понурий підстаркуватий пан казав, що вірші нікому не потрібні, що потрібна якась корисна робота. Старий докоряв Шевченкові за «Гайдамаки», казав, що ця поема небезпечна, що вона кличе до бунту. А до того, казав він, селянський бунт не може бути відповідною темою для поезії.

– Пишіть, хлопче, загальнолітературною мовою й вибирайте більше шляхетні мотиви. Нащо ця мужицька грубість?

Шевченко не вважав за потрібне сперечатись. Йому обридли пусті розмови, і він нишком утік далі вглиб панського дому. В одній з кімнат він знайшов веселе п'яне товариство на чолі з бувшим гусаром Закревським. Вони гучно зустріли поета і змусили його випити разом з ними великий келех за своє здоров'я.

Тарасові схотілось забути про все, затуманити голову цим штучним веселим настроєм, пити, кричати, сміятись.

Нескоро він вирвався з обіймів тих п'яниць. Уже світало, й край неба палав рожевими пасмами зорі, коли Шевченко, втомлений від вина й галасу, вийшов на свіже повітря.

Народжувався новий літній день. Віяло прохолодою й пахощами квітів. Шевченко ліг на траві посеред кущів і задумався. Він дивився в той бік, де за панською садибою лежало бідне село, де жили кріпаки дідички Вільхівської. Він дивився і думав: все це – дорогі вина, неробство, балі на двісті душ, брильянти, паризькі туалети, й дорогі коні – куплене кров'ю й потом тих кріпаків, кров'ю й потом його братів і сестер, його власними потом і кров'ю. Всі ці дідичі-меценати захоплюються його віршами, поводяться з ним, як з рівним. Але хіба може він забути про те, що він сам недавно був таким, як ті, що там, у селі, зараз ідуть на роботу, коли тут пани ледве скінчили балювання та полягали спати.

– Ні, моє місце не тут, – сказав Тарас мало не вголос, – моє місце серед того бідного люду, в мой рідній Керелівці чи скрізь там, де б'ється чиєсь нещасне українське серце.

Шевченко вже кілька тижнів жив в Україні. Здійснилась його мрія – приїхати ще до солов'їв. Він іще встиг послухати їх чудового співу, спостерігав, як ніжна українська весна поволі робилась гарячим пишним літом. Спочатку подорож його була справжнім святом. Скрізь він був бажаним гостем. Одних він цікавив як поет і маляр, для других він був просто славетною людиною, цікавим співбесідником. Він співав, деклямував поезії. Але не завжди і не всі українські пани сприймали як слід його поезії. Вони не доходили до їх серця. Все ж Шевченкове палке слово почало будити у багатьох з них любов до рідного народу і тугу за славним минулим України.

Проте всі українські пани користувались привілеями, які їм давало їх становище, і не задумувались над кривдою, яка діялась їх братам українцям-кріпакам. І це страшенно вражало Шевченка.

Одного разу Тараса забрав до себе в гості один з полтавських багатих дідичів. Вони приїхали разом і разом увійшли до передпокою. Там, за тодішнім звичаєм, вартував хлопець-козачок. Приспаний сонною тишею будинку і дзиччанням мух, він солодко задрімав. Пан розлютився і збудив його ляпасом в присутності гостя. Кров ударила Тарасові в голову. Він побачив себе самого в передпокої Енгельгардта і ніби знов відчув цупкі пальці пана, що вчепились в його вухо. Він мовчки натягнув на очі картуз і, не попрощавшись, пішов назад пішки. Дідич біг за ним, питався в чому річ, просив повернутись, але Тарас тільки рукою махнув.

